

„SOSEM ADOM FEL”

Bíró Ágnessel beszélget Tóth Zsuzsanna

Az apropó: Kovácsné Bíró Ágnes, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Közművelődési Főosztályának helyettes vezetője 2005-ben Bessenyei György-díjat kapott.

A munkaidő vége felé, 4 órára beszélünk meg, többszörösen, mindkét részből elhalasztott találkozót. Valami mindig közbejön. Hol találkozunk? Bent ne, ott nemigen lehet nyugodtan beszélgetni 1-1,5 órán át. Nyilvános hely se jó, legyen inkább egy kihasználatlan iroda a Rákóczi úton. A régi bérházból átalakított épület többfunkciós, óvoda (idegen ajkú gyerekek is jönnek ki belőle) éppúgy van itt, mint a Közép-európai Kulturális Intézet. Éppen négykor esek be az udvarra, Ági telefonál, kicsit késik, megjött vidékről a főosztályvezető asszony, muszáj beszélniük pár mondatot. Űlök az októberi szép időben az udvaron, különös szépségű virágok között, egy kisgyerek rohángál körülöttem, a mamája telefonál, inatkozik, kapcsolatot próbál teremteni velem. Rámosolygok, aztán eszembe jut, hogy nekem is van telefonálni valóm, gyorsan tárcsázok. Lebojnyolítok három hívást, mikor megérkezik Bíró Ági. Nőies, kellemes jelenség – a színek finoman harmonizálnak az öltözékén, nem erőltetett divatosság, hanem klasszikus elegancia sugárzik róla. Vörösesszöke hajához ma a szeretett kék türkiz árnyalatát választotta alapul.

Szabadkodik a késésért, amit persze tökéletesen megértek, de ahogy belépünk az irodába, már a munkáról beszél. Elmondja, hogy ezt az irodát az Europa Cantat nevű szervezet magyarországi székhelyüül alakították ki. Itt az iroda, a bútorok – de a számítógépek üzemeltetésére, a telefonvonalakra, a szakmai munkára a megítélt támogatás késik... és máris a kultúra közállapotánál tartunk. Hogy az általánosan terjedő igénytelenségről, műveletlenségről mit szoktunk találkozásainkkor keseregni, arra nem is térek ki.

Kiszellőztet, áporodott a levegő, közben gondosan érdeklődik, nem zavar-e a légjárás. Aztán belevágunk a beszélgetésbe, amely természetesen azszal a kérdéssel kezdődik, jól tudom-e az ő szakmai életútját, ami tudomásom szerint debreceni tanulmányokkal kezdődött, ezt izgalmas FMH-s időszak követte a táncház-mozgalommal, majd jöttek a minisztériumok, illetve A Minisztérium.

– 1982 óta dolgozom a mindenkori kulturális minisztériumban, bár a 98-ban létrejött NKÖM hivatalosan jogelőd nélküli, de azért mi mindig hozzágondoljuk az előzőeket. Tehát 1982 óta vagyok köztisztviselő. Előtte az FMH-ban voltam népművelő. Nemcsak a táncház volt érdekes akkor, hanem maga a klubmozgalom is, amely abban az időben nagyon fontos volt mindannyiunknak, nem csak a fővárosban, de az egész országban. Az FMH-ban dolgoztam akkor is, amikor az Illések ott csinálták a klubjukat, tulajdonképpen elsőként az országban. Emlékeimben őrzöm az Illés-klubot, a Magnós klubot, a táncversenyeket, az összes rendezvényt, az első beat-karácsonyt, ami egy csoda volt... Megéltem Illések egy évig tartó eltiltását is. De ott volt a Fiatal utazók klubja, ami szintén nagy dolognak számított, akkoriban kezdett el az ifjúság egyáltalán utazni. Azokban az években „csak úgy” még nem lehetett Nyugat-Európába eljutni, de ez a fajta klub-tevékenység lehetővé tette...

Néptánc referens is voltam, Galambos Tibor volt a segítőtőm, akit jól ismerünk – rengeteg ember jó ismerősöm, munkatársam, barátom azóta is a szakmából.

– Mikor kerültél Pestre?

– Én pesti vagyok, csak elmentem Debrecenbe diáknak, szerencsére... Nagyon jó volt... Egy egészen különös, elit gimnáziumba jártam, ahová véletlenül cseppentem, mondhatom, mert én semmilyen szempontból nem tartoztam az elit kör gyerekei közé... csak szerettem volna angol tagozatra menni. Sima angol tagozat a Szilágyi Erzsébet Gimnáziumban sem volt, csak orosz-angol, úgyhogy oda jelentkeztem. Nagyon megszerettem az orosz nyelvet, és sajnálom, hogy hagytam veszni. Az angollal viszont dolgozom, ez – most már mondhatom – maradandó lett. Visszatérve a gimnáziumra – emlékszem, milyen különös világgal találkoztam, nekem az teljesen ismeretlen volt. Jól pozicionált értelmiségi gyerekek, diplomata-gyerekek, politikus gyerekek jártak oda, harminckilencen ilyenek voltak, mindössze ketten lógtunk ki a sorból. Az osztályfőnökünk gyorsan „kapcsolt”, és sokat segített nekünk, mi nem bírtuk az elegáns ruhák költségeit; színházi öltözékünk, bankett-ruhánk így a matróbliúz lett... Akkor, én 1968-ban érettségiztem, tehát 1964 és 68 között, az iskolatársaim már bejárták a világot. Ilyen környezetből kerültem Debrecenbe, és kiderült, hogy a velem egykorúak zöme még nem látta a Balatont. Gyorsan helyükre kerültek a dolgok a fejemben.

– Milyen családi háttérből jöttél, hogy azt mondod, véletlenül cseppentél ebbe a gimnáziumi környezetbe?

– Az anyukám óvónő volt, sajnos nagyon régen nem él már, az apukám pedig – aki most nemrég volt nyolcvan éves, és szerencsére közöttünk van – munkából lett gyári osztályvezető. Én elsőgenerációs értelmiségi vagyok, az összes ezzel járó nyűglődéssel. Ezt sokan ismerjük...

– Testvérek?

– Nincsenek. Elég nehezen éltünk, nagymama, nagypapa se volt...

– Érdekes ez az angol. Mi közel azonos években eszméltünk. Te honnan tudod, hogy fontos lehet a nyelvtudás? Vidéken sokan haszontalan és értelmetlen dolognak tartották...

– Édesanyámnak köszönhető, kizárólag édesanyámnak. Még általános iskolás koromban hallotta valakitől, nem mozgott ő ilyen világban, de valakitől hallotta, hogy ez fontos lehet, és elkezdett magántanárhoz járni. Óriási erőfeszítés volt ez a részéről, hiszen nagyon szegények voltunk, meg sok harc is az apukámmal. Én viszont beleszerettem az angol nyelvbe. Aztán a gimnáziumban ez folytatódott...

– És mi szeretted volna lenni?

– Nem is emlékszem... volt egy idő, amikor szerettem volna jogász lenni. Ami nagy marhaság, ha belegondolok, hogy viszonyulok a jogszabályokhoz... (jőzűen felkacag)

– Nem akartál soha mozdonyvezető lenni...?

– Nem, nem soha! Se tűzoltó, se katona, vadakat terelő juhász esetleg – az néha talán szerettem volna lenni, azt el tudom képzelni... (Elgondolkodik.) Az igazság az, hogy filmesztéta szerettem volna lenni. Nagyon nagy hatással volt rám a 60-as évek magyar, cseh, olasz filmművészete... De máshogy alakult.

– Milyen gyerekek voltál?

– Nagyon jó, túl jó. Hátratett kéz, úgy ültünk az iskolapadban, emlékszel rá; szófogadó, illedelmes, problémamentes, jó tanuló.

– *Kedvenc időtöltésed akkor?*

– Zöld vidéken nőttem fel, akkor még érintetlen, szép természetben, a Kis-Svábhegyen. Sokat olvastam, színjátszottam, énekeltem.

– *Mit hoztak ehhez, a gyerekkorhoz képest, a főiskolai évek?*

– A legfontosabb az volt, hogy azokban az években látteleter kaptam az országról. Rengeteget jártunk egymáshoz, nagyon jó barátok, nagyon jó tankörtársak voltunk – az egyébként is talán a legjobb időszaka volt a debreceni tanítóképzőnek... Azt gondolom, hogy azokban az években, ezt nemrég emlegette is valaki, remek évfolyamok kerültek ki a főiskoláról. Nagyon szerettük egymást, jó közösség voltunk, ahogy mondtam, sokat jártunk egymáshoz. Miután akkor csak Debrecenben és Szombathelyen volt főiskolai képzés, legalább a fél ország Debrecenbe járt... Sok pesti is... Bejártam az országot, tanyára is akkor jutottam el először, és mondom, helyükre kerültek a dolgok.

– *Csatlakozva ehhez, én azt gondolom, hogy azok az évek azért is izgalmasak voltak, mert a népművelés kapcsán az ember tényleg találkozott a „néppel”...*

– Persze... Úgy emlékszem például egy népművelési gyakorlatra Derecskén... emlékszem egy csomó dologra, az izgalmakra is... vajon sikerülni fog-e? A kapcsolatteremtésekre... Az a képzés, minden lehetetlenségével együtt, mert voltak fölösleges tárgyak is, nagyszerű volt.

– *Nem tudom, hallottál-e róla, Szombathelyen legendás volt Kiss Gyula tanár úr, aki például a népdalokat szeretettette meg sokunkkal... Vagy Benke Éva az irodalmi színpadával... Volt-e ilyen tanánod Debrecenben?*

– Először is Földényi László, aki esztétikát tanított. Minden órája lenyűgözött, híres maximalizmusa egy életre szóló lecke... Nagyon nehéz volt nála jó jegyet kapni, nekem azonban mindig jelesem volt, erre büszke vagyok... Nyelvészetben É. Kiss tanár úr, aki úgy gondolom, elég híres volt, aztán Czövek Lajos, aki kórust is csinált, ő, úgy gondolom, egészen fontos és értékes munkálkodója volt a zeneművészetnek... A Kossuthon pedig Durkó tanár úr... Átjártunk az órára az egyetemre. Egy csodálatos tanulmányi kirándulás emlékét – Kijevig mentünk –, nékoszos dalait, egész személyiségét szeretettel őrzöm. Haláláig kapcsolatban maradtunk. De a középiskolai magyartanáromat, Balázs Emmi nénit, és az ELTÉ-s tanáraink közül néhányat is itt kéne felsorolnom; Gelencsér Kati, Maróti Andor, Heleszta Sándor... (Az ELTÉ-n „fejelttem” meg főiskolai tanulmányaimat.) És elmondhatom, külön élmény volt Réz Andris óráit látogatni...

Említettem már azt is, hogy filmesztéta szerettem volna lenni... Ebben a témában nagy hatással volt rám Veres József Debrecenben, Király Jenő az ELTÉ-n...

– *Te gyakoroltál valaha valamilyen művészetet?*

– Énekeltem a már emlegetett Czövek Lajos kórusában... meg előtte már a Szilágyi Erzsébet Gimnázium kórusában is, Katanics Máriánál, aki jól megfertőzött. (Közbevetem, hogy ez a „kór” mintha azóta is tartana, nevet...) Mondtam is Mareszkának – ez a beceneve –, hogy jól megrontott.

Debrecenben azonban más izgalmas dolgok is voltak. Kurucz Berci bácsival (Kurucz Alberttel) jártuk a vidéket, mindenféle felmérést készítettünk, mi úgy hívtuk szociográfiai, ma

óvatosan bánnék ezzel a szóval, mert korántsem voltunk olyan tudományosak, mint amennyire megszállottak. Egészen megrendítő élmények, hatások értek.

Akkortájt a kollégiumi rádió zenei szerkesztője voltam, de riporterként is jártam az országot, és izgalmas emberekkel találkoztam.

Tényleg mondhatom, hogy megismertem az országot. Autóstopoltunk, író-olvasó találkozókra jártunk, mindenhova elmentünk. ...Ratkó József miatt Püspökladányba... Emlékszem nagy, kalandos stoppolásokra is – egy nyíregyházi filmbemutatóra; Kósa – Sára – Csoóri: Ítélet – arra is stoppal mentünk. Valami egészen fantasztikus, hogy hogyan éltünk, és hogy milyen természetes volt, egy-egy kulturális eseményért nekivágnunk az országútnak.

– *Ez manapság mintha teljesen hiányoznék a fiatalokból... Apropó, volt-e tévétek?*

– Igen, egész meglepő módon, már 1957-től. Nem tudom, hogy az apukám hogy tett rá szert, de már akkor volt.

– *És emlékszel valamire, ami akkor fontos volt neked a tévében?*

– Egy vetélkedőre... – ez nyilván összefügg a későbbi évekkel, nem tudom, hogy te emlékszel-e rá... „Fekete-fehér-igen-nem”... (részemről lelkes bólogatás, erre megint jót nevetünk)... meg emlékszem a Lajka kutyára, a Gagarin-látogatásra, amiről külön híradó volt... (újabb bólogatás, nevetés). Gagarin miatt elzarándokoltam a Moszkva-térre, mert ugye volt itt Magyarországon. Tisztán emlékszem a bemondóinkra, mint személyiségekre... Takács Marikára, Tamási Eszterre, Varga Józsefre.

Nagyon sok jó tévéjáték volt, meg fekete-fehér filmek – vagy legalábbis én így látom ezeket, most hogy rájuk gondoltam...

– *Mi maradt meg benned a gyermekkori énekből? Egyáltalán jő-e, ha megőrzi azt az ember...*

– Igen. Igen, én azt hiszem jó, és alapvetően optimista maradtam. Meg vigyorgós is. A debreceni tablónkra (ha ugyan az még gyerekkor) az volt írva a nevem alá – mivel a szabad tablóra magunknak csináltunk mókás emlékeket –, hogy Mosoly-szolgalat... Hát ez megmaradt.

– *Milyen erényeket és hibákat tudsz magadról?*

– Meglehetősen maximalista vagyok, ez biztos, ennek minden előnyével és hátrányával, és ez a környezetemnek nyilván nem annyira örömteli, mert mindenre kiható... És makacs. Sosem adom fel. Amit elkezdek, azt nem szoktam abbahagyni. Tehát mindent, amit elkezdtem, tanulást vagy bármit, azt mindig csináltam. Túl érzékeny vagyok, ez igaz, de nem őrzöm sokáig a megbántottságot.

Viszont az egészen különös, hogy egyszer csak eljutok egy pontra, és ez megtörtént velem, barátságok esetén is, hogy eljön egy idő, lehet, hogy huszonev múlva, amikor rádöbbenek, te jó ég, ezt én tényleg így csináltam? És nem vettem észre, hogy soha, semmiféle viszonzást nem kaptam? Nem húzza az ember a strigulákat, de egy idő múlva mégis feltűnik, ha valami egyoldalú. Sokszor ilyen hosszú időn át nem vagyok elég bölcs... De ha aztán észreveszem, hogy így nem jó, le tudok zárni dolgokat, végérvényesen.

– *Ha rosszat mondanak rólad, ami visszajut a füledbe – az miről szól? És fáj?*

10 ÉVES A SZÍN – KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS

– Attól függ, hogy ki és mit mond. Van, amitől magamba nézek és megfontolom. Ezeket szeretem megbeszélni. Van, ami erőt ad a további harchoz. Mivel mindig elég sok erőm volt, általában jól szoktam a nyomorúságaimat palástolni, ami nem biztos, hogy jó, csak így szoktam meg. Az anyukámtól tanultam, hogy ne adjam ki magam, nyilván az általa megélt évek alapján ez teljesen indokolt volt... Tehát én nagyon sokszor meghallgatok embereket, én viszont csak keveset mondok. Sok éven át jellemző volt, sőt, talán ma is így van, hogy sokkal több mindent tudok másokról, helyzetekről, mint amennyit én magamról elmondok.

Biztosan gyakran mondják, hogy erőszakos vagyok. Igen, biztosan erőszakos vagyok azokban a dologban, amikben hiszek. Ez egyébként a „sosem adom fel”-hez hozzátartozik. Végigcsinálom mindenképpen, ha fontosnak, jónak tartom. Egészen különös a mi munkánk a kultúra területén, és most nem csak a tisztviselőkről beszélek... Talán elsősorban azt kellene megtanulnunk, hogy ez az egész egy hatalmas, közös ügy.

Sok minden nagyon fáj persze, sok álnokság... És az érthetetlen árulások... Nagyon szenvedek a megbízhatatlanságtól, tudom, hogy én nagyon megbízható vagyok, és fontosnak is tartom ezt, és rettenetesen szenvedek az ellenkezőjétől, még mindig, ilyen élemedett korban is... (kis öngúny-kacaj).

És állandóan, újra meg újra tudok csalódnni, ahogy a nagykönyvben meg van írva. Talán el sem hiszik az emberek, de még mindig... Mindezek ellenére, vagy éppen ezért, magamra tudok a legjobban haragudni...

– Szoktad magadról, kissé ironikusan, mondani, hogy csak hivatalnok vagy... Mi a szép abban, van szépség abban, hogy az ember hivatalnok?

– Hát, ha arra gondolok, hogy a szobám papírhegyekkel van tele, akkor az borzasztó, abban még véletlenül sincs semmi szépség. Viszont ezek mind ügyekhez, mind nagyszerű emberekhez kapcsolódnak. És nagyon szerencsés vagyok, ebből a szempontból ez sokirányú szerencsét jelent; remek emberekkel hozott össze az élet, megismertem az országot, rengeteg dolgot találtam, ami felemelő és nagyszerű. Jó, hogy sok mindennek és mindenkinek lehet segíteni az államigazgatás eszközeivel, hogy ilyen, hű de komoly dolgot mondjak. Tehát ez így szép. Igen, szép. Tudod, ha elmegyek Bogyiszlóra, belépek a művelődési házba, ahol éppen a rendezvény van, és akkor a hagyományörző együttes vezetője, az édes Marika átszalad a termen, és azt mondja, jaj de jó, hogy itt van a Bíró Ági... hát az nagyon jó érzés.

– Ez is bizonyítja, hogy te nem csupán a háttérből igazgatsz a dolgokat, de ott vagy sok helyütt... sokan ismernek, és tudhatják, bízhatnak benne, hogy ha a kezébe tesznek le fontos ügyeket, azok jó irányba mennek...

– Köszönöm, ha így látod. Erre nem is tudom, mit mondjak. Egyébként azért megyek el mindenfelé, mert olyan sokszínű, gazdag, nagyszerű a mi szakmánk, tényleg nagyon jó dolgokat lehet megélni, átélni... És igen, persze, az a dolgom, hogy minden erőmmel megpróbáljak segíteni.

– Vannak-e kedvenc „gyermekeid”? Sejttem, hogy a kórusművészet például...

– Nem csak, nem csak az... Igen, persze a kórusművészet közel áll hozzám, talán mert ebbe bonyolódtam bele a legjobban, de a népművészeti ügyekben is sok mindent megismertem már, vannak színjátászó élményeim is, és sorolhatnám – mond-

hatjuk, hogy sokféle közművelődési, művészeti tevékenység érdekel. A film is. Annak idején a Budai Táncklubban például filmklubba jártam. A híres természet-filmrendező Kollányi Ágoston fiával filmet is forgattunk. Tudod, az olyan időszak volt, amikor sok mindent csináltunk, szerencsére. Nem győzőm hangsúlyozni, hogy nagyon jó időszakban kezdtem a szakmát, azok az évek, a képzés is – most visszautalok Debrecenre – fantasztikusak voltak. Rengeteg ember van közülük ma is a pályán. Vagy, ha el is ment, valami okból mindig összetalálkozunk. Össze is tartunk – mint ahogy hallom a szombathelyiek is. Nagyon jó dolog ez, hatalmas erőt ad.

És az is jó volt, hogy az FMH-ban a hőskorban végeztem a szakmai gyakorlatomat – tényleg mindenféle szempontból a hőskorban. Ott voltam fél éves gyakorlaton, és mit hoz az élet, mire végeztem, elment szülni egy kollégán. Így a hosszú, utolsó szabad nyarat sem tudtam kiélvezni. A diplomázás után két héttel már dolgoztam, folytattuk a hőskort.

– Van-e olyan egy köztisztviselő életében, hogy A legnagyobb siker, A legnagyobb kudarc?

– Igen, van ilyen, hogy a legnagyobb siker, szerencsére teljesen konkrét, és most is élő dolog. Új kitüntetés létesült amatőr vagy nem hivatásos művészeknek, alkotóknak és közösségeknek, ami egyenértékű a hivatásos művészeti középdíjjal, miniszteri elismerés – és úgy gondolom, ez valódi eredmény és haszon. (Csokonai Vitéz Mihály alkotói és közösségi díj.) Én könnyen sírok, sajnos vagy nem sajnos, de azok közé tartozom, akik könnyen könnybe-lábadnak. Azt sosem fogom elfelejteni, amikor 2003. január 22-én, a Magyar Kultúra Napján Mohai Gábor, aki a kitüntetési ünnepségek állandó műsorközlője, ráadásul debreceni diáktársam, bejelentette, hogy a Nemzeti Kulturális Örökség minisztere új kitüntetést létesített. Na ez az a pont, ahol most is mindig sírva tudok fakadni... De akkor, az tényleg nagy sírás volt, a győztesek sírása.

A kitüntetettek öröme mellett még egy ajándékot kaptam a díjjal. A rendelet előkészítése során – szorgalomból – nagyon jól megismertem Csokonait. El is határoztam, ha a kitüntetés létrejön, elmegyek a sírjához. A hónom alatt egy koszorúval, el is zarándokoltam hozzá, Debrecenbe.

Volt módom kötetet is szerkeszteni. A minisztérium adott ki egy tanulmánykötetet – de hát ezt tenéked magyarázom, hiszen hatalmas munkád van ebben... (Alkotó emberek. Amatőr művészetek az exredfordulón.) Nagyon nagy előrelépés volt ez, és nagyon nagy figyelmet is keltett. Négyezer példány jött ki a két kiadásban, és lassan már elfogy a teljes készlet. Ebben a kötetben a szakmák legjelesebbjei tizenkét amatőr művészeti ágról és a népművészetről írtak, azt gondolom, fontos összefoglalókat. Vitányi Iván írt hozzá előszót, amit ugyancsak figyelemre méltónak tartok, azt is, hogy mellénk állt ebben az ügyben. Tendenciákról, jövőről, helyzetről, egyesületekről – sok mindenről szó esik a kötetben.

Aztán létrejött – most hadd beszéljek egy kicsit a kórusművészetéről – egy közép-kelet-európai regionális központ, része az Europa Cantat nevű, 42 országra kiterjedő, több mint egymillió tagos ifjúsági kórusművészeti szervezetnek. (Emmek az Europa Cantat Közép-Kelet-Európai Központnak a helyiségében ülünk.) Magyarország számára ez igen nagy megbecsülés, egy tizenhét országból álló hálózat kiépítését bízták ránk. Van még ilyen központ Észak-Európában Stockholmban, és Dél-Európában Barce-

lonában. Gondolom ez is mutatja, hogy fontos, regionális feladatról van szó.

A hivatali munkám részeként egészen másfajta, kevésbé ismert tevékenységekkel is foglalkozom, ebben közrejátszik az angoltudásom, amit szerencsére folyamatosan fejlesztettem, mindenféle módon. Szereztem egy felsőfokú nyelvvizsgát, még 1975-ben, ehhez két éven át heti háromszor három órára jártam esténként, munka után a Rigó utcába, ugye nem kell mondanom, hogy munkaidő-kedvezmény nélkül... De hát ez nagyon régen volt. Aztán lettem egy európai uniós tárgyalásokra felkészítő szakvizsgát is, látod, igyekszem.

A szellemi örökség védelmével foglalkozó UNESCO-ügyekkel kapcsolatban kaptam sok feladatot a minisztériumban. Ennek részeként több előadást tartottam, egészen káprázatos élményeim vannak, Dél-Koreába is eljutottam, ami maga a csoda. Készítem, készíttük elő a minisztériumban egy nemzetközi egyezménynek, az UNESCO a kulturális szellemi örökség védelmére vonatkozó konvenciójának a magyarországi ratifikálását. Nagy tapasztalat ez is. És reméljük, nagy siker lesz, ha megszületik. Optimista szemléletem azt mondhatja velem, hogy a magyarországi hagyományörzés példaértékű gyakorlata, meg az a sokféle érték, a táncház-mozgalomtól a tárgyalatók nagyrendezvényeiig jelentősen nyerhet azzal, ha ezt az egyezményt Magyarország ratifikálja. Akkor ezeknek Európával vagy a világgal való megismertetésére is több lehetőségünk és eszközünk lehet. Mindezeknek az értékeknek a védelmére garanciát jelent (het) ez a nemzetközi egyezmény. Meg a határon túli magyarok által őrzött szellemi kulturális örökségnek az őrzésére, védelmére, akár országhatárokon átívelő hatással is. Tehát ez megint csak nagyon fontos ügy.

– *Bukás, kudarc?*

– (Kis csönd.) Hát persze, nagyon sok ilyen van. Mondjuk éppen az új kitüntetéssel, a Csokonai-díjjal kapcsolatban is volt sok kudarc az előkészítés éveiben, mert nem volt ez egyszerű dolog, de hát a vége jó. Sok méltatlanság tudja érní az embert, de nem hiszem, hogy ezeket most fel kell sorolni. Egy csomó minden nem sikerült, és nem sikerül ma sem minden, amit pedig az ember a legjobb hite és tudása szerint szeretne. Az a legnagyobb baj, hogy körülöttünk nem mindig hisznek nekünk; nem tudom, miért nem hiszik, hogy tényleg jól látjuk, vagy jól gondoljuk. Hogy jót akarunk. Hogy értünk a munkánkhoz.

– *Magánélet. Így tervezted? Vagy máshogy akartad?*

– Több mint harminc éve az első házasságomban élek. Úgy gondolom, kiegyensúlyozottan. A fiunk, Kristóf fantasztikus ember, és pont olyan gyerek, amilyet szerettem volna. Olyan úton indult el az életében, hogy úgy vélem, sok jó és hasznos dolgot tud megvalósítani az emberek érdekében. Sokat fog dolgozni az emberekért, ebben biztos vagyok. Végzettsége szerint pszichológus, kutató. Szép eredményei vannak, már szerzett Cambridge-ben egy tudományos fokozatot. Most is éppen Cambridge-ben vesz részt doctorandus képzésen, angol ösztöndíjjal; fordít és publikál, de Magyarországon akar élni, itt akar dolgozni, itthon vannak tervei. Nagyon sokat jár haza.

– *Sosem volt vele problémád, a kamaszkorban sem?*

– Nem nekem volt. Azt gondolom, a klasszikus apa-fiú történet játszódott le, rémes nagy harcokban, látványos „birkózásokban” csúcsosodva. Igyekeztem csillapítani az ütközéseket, mindig békességteremtő voltam, minden közösségben. Sokszor

konfliktuskerülő is, látod, kérdezted a hibáimat, hát ez odasorolható... bár most talán már múlik el belőlem. Bizonyos bölcsesség kell ahhoz, hogy az ember vállalja a konfliktusokat. Persze érthető, hogy ilyen vagyok, mert minket még teljesen másként neveltek... Mi nem tanultuk meg magunkat képviselni. Nézem a fiamat meg a barátait, és nagyon boldog vagyok, látom, hogy felelősséggel gondolkodnak – de meg nem történhet, nem fordulhat elő az, hogy nem képviselik jól magukat, az érdekeiket. Én olyan nyuszi vagyok, még mindig átverhető. Szégyellem magam, ha átvernek, becsapnak, és sokszor képtelen vagyok szóvá tenni. Ha néha próbálkozom, már az is nagy előrelépés. (A szokásos kis nevetés...)

– *Igen, az érdekérvényesítés terén vannak hiányosságai a korosztályunknak, s az is igaz, hogy inkább mi pironkodunk mások helyett.*

– Ez a jellemző, a legjobb barátom is ugyanilyen.

– *No, félre bí! Ebben az évben megtisztelő kitüntetést kaptál.*

Hányadik volt ez a sorban?

– A hatodik. Három civil és három állami elismerésben részesültem. Életem első kitüntetését a szocializmusban egy civil szervezettől kaptam, Verne Gyula-díjat, 1984-ben. Már a minisztériumban dolgoztam. Ha jól emlékszem, úgy hívták őket, hogy Véga tudományos-fantasztikus egyesület. Mint köztisztviselő nyertem el a díjat – mindegyiket köztisztviselőként kaptam, nem is vagyok egyetlen civil szervezetnek tagja sem, ezt én így gondolom helyesnek. Bár ez is bonyodalmas, nem is érdemes most belemenni. Így alakult, és azt gondolom, tudatosan így alakítottam.

– *Bocsánat, de miért is járt ez a díj? Azt gondolná az ember, azért, mert a sci-fi irodalom szorgalmas olvasója voltál...*

– Dehogy, ezt azért ítélték meg számomra, mert úgy éreztek, nagyon sokat tettem értük. Sokat vitatkoztak egymással, rengeteg perpatvar volt az elnökségen belül, és én próbáltam segíteni – amennyire egy köztisztviselő ezt megteheti –, meghallgattam őket, tanácsokat adtam nekik, és ezt sikerült konszenzus teremtő módon tennem. Segítettem lehetőségeket felkutatni, összehozni őket másokkal. Ez volt 1984-ben. Az első állami kitüntetésemet rá tíz évre, 1994-ben kaptam, a Népművelésért-díjat. Van még két civil kitüntetésem. Az egyikre igazán büszke vagyok, pláne, hogy most jubilált a kecskeméti Európa Jövője Egyesület, és megint érzékelttem, hogy ki mindenkivel együtt kaptam. Kányádi Sándornak, Halász Juditnak, Buda Ferencnek, Mézes Rudolfnak van például ilyen díja, melynek a neve: Európa Gyermekének Jövőjéért, és azok kapják, akik a kecskeméti egyesület munkáját segítik. Ami egyrészt nemzetközi gyermek-találkozók szervezését jelenti, és ezer más dolgot. A találkozók Kecskeméten és Bács-Kiskun megye településein kétévente vannak. Családok a vendéglátók, az egész város és a környék élete erről szól ilyenkor. A köztes években magyar gyerekek utaznak a korábbi vendégek hazájába. Olyan gyerekek jutnak el egészen távoli helyekre, akik, ki tudja, egyáltalán eljutnának-e külföldre? Tőlük, úgy emlékszem, 1998-ban kaptam a díjat. Vásárhelyi Laci bácsi javaslatára kaptam, ő is adta át egy gyönyörű ünnepségen. Vele haláláig szoros barátságban voltam.

A harmadik civil díjat a KÖTÁ-tól kaptam (Magyar Kórusok és Zenekarok Szövetsége), egy egyedi oklevelet, amilyen másnak nincs; Vincze László szentendrei műhelyében készült gyönyörű merített papírra írták, hogy „a magyar kórusművészet fejlesztéséért.”

10 ÉVES A SZÍN – KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS

1999-ben kaptam a Magyar Zoltán köztisztviselői emlékermet. A harmadik állami kitüntetést pedig, a Bessenyei-díjat, az idén. Az, hogy köztisztviselőként ért engem a Népművelésért meg a Bessenyei-díj, az ugyanolyan fantasztikus és hihetetlen öröm, mint a civil szervezetek kitüntetése.

– *Ezek a díjak voltaképpen mind a művelődés ügyéért végzett tevékenységért jártak... Fontosnak tartod-e hogy népművelésnek, közművelődésnek, közkultúrának hívjuk azt, amivel foglalkozunk?*

– Akkor, amikor Maróti Andor diákjaként (és, mint említettem, voltam Durkó Mátyás tanítványa is Debrecenben) megtanultuk azt a 268 ezer féle definícióját a népművelésnek, no meg az andragógiának, amit a két nagyszerű ember egymással mérközvén elvárt tőlünk, akkor nyilván sajtáságosan gondolkodtam erről. (Kuncog.)

Komolyra fordítva; tulajdonképpen egy igazi nagy baj van a közművelődés kifejezéssel, legalábbis egy aspektusból, és ez a nemzetközi megértetése és elfogadtatása. Voltam olyan francia-magyar kulturális tárgyaláson, ahol a tolmács nem tudta lefordítani a közművelődést, mint kifejezést, de az is kiderült, hogy nem a francia kulturális minisztérium foglalkozik azzal, amit mi közművelődési szakmai munka alatt értünk, hanem az ifjúsági és sportminisztérium, mert csak ifjúsági ügynek tekintik az egészet. Tehát azt, hogy ez milyen átfogó terület, mennyi minden tartozik ide, az nyilván a mi saját művelődéstörténeti gyökereinkkel, szakmai hagyományainkkal magyarázható, ezt nehéz megértetni másokkal. Ma már, európai uniós országként, ez még bonyodalmasabb. Nyilvánvalóan kell találni egy egyedi, de mégis adekvát kifejezést a munkánkra. Érzékeltetni kell itt-hon is, hogy változik a szakma tartalma, és ehhez igazodó kifejezések jelentek meg. A közművelődés kifejezés egyébként – a szegedi Móra Ferenc Múzeum főlratára gondolok, amitől mindannyian felragyogunk, ha látjuk, olvassuk, rágondolunk –, igazán méltó elnevezés, úgy vélem, és vállalható, de látod, az előbbiek miatt mégse jó. Egyébként nem bánom, hogy időről-időre változik a szakmánk elnevezése, gyűjtőneve, nincs ezzel gond. Más foglalkozásoknál, más tudományterületeken is jellemző ez, hiszen annyira gyorsan változnak az ismeretek, tapasztalatok... A mostani egyetemi képzésekben már egyáltalán nem jelenik meg a közművelődés kifejezés. De ezek nem ügyvesztő változások.

– *Alapvetően boldog ember vagy?*

– Igen, azt hiszem, alapvetően boldog ember vagyok, rengeteg hiányérzettel. Egy csomó mindent másként csinálnék persze, mindezzel együtt, ha újra kezdhetném.

– *Lennél-e még egyszer köztisztviselő?*

– Nem hiszem, hogy lennék, és talán nem is szabad ennyi ideig egy munkahelyen dolgozni. Tudod, most minden egészen más. Nézem az új önéletrajzokat... Hát... Az apukám élete első munkahelyéről ment nyugdíjba 41 év után, akkor ez természetes volt. És ez biztosan a neveltetésemben, a génjeimben benne van. Ahová hívtak, amit ajánlottak időközben, az – egy kivétellel – mind köztisztviselői feladat lett volna. Maradtam. Lehet, hogy ez rossz. Azt gondolom, hogy hatalmas biztonságot és erőt ad, hogy jól ismerem a kollégákat az egész országban, az intézményekben, önkormányzatoknál, civil szervezetekben tevékenykedőket és természetesen a két háttérintézményben meg a minisztériumban dolgozókat is. Nagyon sok kedves munkatársat évtizedek óta ismerek és szeretek. Félszavakból is megértjük

és segítjük egymást. Ez hatalmas muníció!!! Biztonságot ad az is, hogy jól eligazodom már a minisztérium ügyeiben, az államigazgatásban. Van ebben a munkában sok lehetőség, fejlesztési lehetőségek, bár néha a szakmánk ellenében is kell harcolni. Időnként nehéz meggyőzni magunkat és egymást szerte az országban, hogy mi az, ami jobb lenne, hogy merre kéne menni. Hogy mozdulni kéne. De hát ezt te is mind nagyon jól tudod.

– *Ennyi ideig ott lenni valahol azt is jelenti, hogy csak ránézel és látod, mi van belül, hogy is néz ki igazán... De kicsit unalmas is teszi, sok ismétlődés van benne, ismétlődő harcok...*

– Nem, ez nem unalmas, ez nekem való. Az emberi helyzetekben meg bonyodalmasokban szívesen veszek részt. A papírok-tól viszont megőrülök néha. (Nevet.) Volt már, hogy komolyan úgy éreztem, papíralergiám van. Úgy szégyenlem, de komolyan...

– *De hát ezzel vagyunk így még egy páran, én is néha nekiállok, kidobálok egy csomó mindent, és utána mégis úgy érzem, minél többet kidobtam, annál több van... (mindketten nevetünk, jóízűen).*

– Gondolj bele, hogy 1982-től gyűlnek a papírok. Azóta örzöm a mindenkori közművelődési főosztály munkatereit. Mindenféle előterjesztést...

– *Izgalmas kutatási anyag lehet...*

– Igen, hogyha fel lehetne dolgozni. Nemzetközi szervezeti tagságokkal kapcsolatos dokumentumok, aita/iata, CIOFF, van, ami már régen nincs meg máshol, és én még mindig nem dobtam ki... Mert sajnálom. De hát előbb-utóbb megteszem. Ezeket valóban fel kellene, vagy föl kellett volna dolgozni... Valaha, és soha többet még gondolatban sem akarom felidézni, milyen módon lehetett a nemzetközi kapcsolatokban szervezkedni, nehéz volt, tudjuk jól. Ugyanakkor a bürokrácia kötelező lépései miatt volt egy csomó információnk, hogy például az amatőr együttesek milyen országokba utaztak. Milyen kapcsolataik voltak, hol, milyen díjakat nyertek. Ma már ezt képtelenség összegyűjteni, pedig ez olyan kincs, és olyan érvanyag lehetne a döntéshozók felé, amit manapság nem tudunk produkálni. Emlékezz vissza, amikor az *Alkotó emberek* kötet kapcsán próbáltuk összeszedni az adatokat, és nem tudtuk... Nem tudjuk azóta sem... Nyilván a civileknek kellene ezeket tudni, az országos hatókörű szervezetekre gondolok, nekik kellene olyan kondíciók között létezni, infrastruktúrával, megfelelő segítséggel, anyagi háttérrel, hogy össze tudják gyűjteni ezeket az információkat, és mindannyiunk hasznára tovább adni. Talán. (Elmerengünk.)

– *Hogy képzeled a nyugdíjas éveidet, ami ugyan még messze van... Bár gondolom, még legalább öt-hat évig biztosan ott leszel a hivatalban...*

– Hát ez az, amit nem lehet tudni. Két év múlva már elmehetek, merthogy a 38 év munkaviszony és az 57 éves korom meglesz.

De valójában nem tudom elképzelni, hogy nyugdíjas vagyok. Szoktam arra gondolni, hogy uramisten, volt úgy, hogy összefolytak a hétvégék a munkanapokkal. Szerencsére ezek olyan események voltak, hogy mondjuk Debrecenből Kazincbarcikára mentem, ez azt jelentette, hogy a Bartók Béla nemzetközi kórusversenyről az ifjabb Horváth István nemzetközi színjászó fesztiválra, és ugye libabőrösek leszünk, ha ezekre gondolunk. Mert ezek csodák a maguk műfajában. Aztán még nem tudom, merre mentem tovább, de valahová egészen máshová, és utána hétfőn

folytatni tudtam a hivatali életet... No, mondjuk, ennél kevesebbet kell majd egy idő után vállalni, vagy kevesebbet lehet. Az embernek nagyon becsületesen meg kell vívnia magával, hogy bírja-e még tisztességgel, felelősséggel, elég erővel ezt a sok mindent, vagy csak kevesebbet lehet vállalni. De hogy lehet kevesebbet, azt most nem tudom elképzelni...

– *Olyan vágyaid nincsenek, hogy csak kirándulj, olvass, hajózz...*

– De igen, utazni szeretnék, és sok víz közelében lenni. A természetet, városokat, embereket, épületeket nézni, múzeumokba, kiállításokra, színházba járni. Szeretném a kedvenc művészfilmjeimet végignézni; mondjuk Antonionikat, sok Viscontit, a cseh új hullám filmjeit, és így tovább. Maiakat is. A magyar filmeket is szerettem, az is nagyon fontos volt egy időben, természetes volt, hogy mindet megnézzük... Vagy újraolvasni a kedvenc családrégényeimet... A Thibault-családot, a Bruddenbrook házat... Sokat olvasni, sok-sok kortárs szépséget, verseket is és mindent, ami érdekes, értékes, mert sajnos, most szinte egyáltalán nem olvasok szépirodalmat... Még több zenét hallgatni!

Meg hát bízom abban, hogy egyszer majd lesz unokám. Erre sokat gondolok. Hogy fiút vagy lányt szeretnék-e, teljesen mindegy. Amikor terhes voltam, még nem lehetett megnézni, fiú-e vagy lány. Ultrahangos vizsgálaton, mivel az akkor még nem is volt nálunk, egyáltalán nem voltam. 79-ben született Kristóf, nem igazán gondolkodtam azon, mi lesz, mi legyen. De úgy éreztem, fiú lesz. És emlékszem rá, hogy volt a barátaink között, aki határozottan állította, hogy nekem fiam lesz. De az unoka neme, az teljesen mindegy...

– *Milyen nagymamának képzeled magad, aki mesélős, játszik, vagy aki inkább elviszi mindenhová a gyereket...*

– Azt hiszem, inkább jönni-menni szeretnék vele, ha lesz rá kapacitásom. Persze, most már azt is tudom, gyerekügyben mit tettem rosszul... és mit csinálnék másképpen. Érdekes, hogy mennyire különbözően éljük meg a szülői szeretetet. Nekem, ahogy Kristóf növekedett, egyre erősebb lett a szeretetem. De előre nem tudtam, hogy nekem nem igazán a kisbabák valók. Van olyan barátnőm, aki boldogtalan volt, és szült újra, még szült újra, mert neki az a pelenkázós babakorszak kellett. Ennek meg tulajdonképpen az, ahogyan nőtt. És nagyon hamar elkezdett beszélni. Okos, kedves fiú volt, hamarosan igazán jó társ lett, és egyenrangúan meg tudtunk beszélni mindent. Ez aztán szokássá vált nálunk, hogy mi hárman beszélgetünk. Kristóf a mai napig – huszonhat és fél éves, tudós ember és távol él tőlünk – készletet érez, hogy hazajöjjön és megbeszélje velünk a fontos dolgokat. Hála a technikának, folyamatosan kapcsolatban vagyunk az Internet segítségével, web kamerával. Aktív nagyszülők híján mindig rengeteg időt töltöttünk együtt. A mai napig sok közös programot csinálunk, nyaralunk, utazunk is együtt, már, szerencsére, régóta négyen! Ez sok mindenért kárpótol. Mert azért van miért, igaz, úgy gondolom, mindenkinek van miért.

– *Ezekhez a beszélgetésekhez együttlét kell. Hogy viselte, viseli a férjed a sok távollétedet?*

– Most már beletörődött. Szegénykém, az édesanyja nevelte fel, egy szem elkényeztetett fiúként, szerintem sokáig hitte, hogy maradhat mellettem is az... *(nevet)*. De rá kellett jönnie, hogy nem. Van úgy, hogy eljön velem, te is találkozol vele néha, de mostanra már beletörődött abba, hogy sokat megyek, és nagyon jó „háziember” lett belőle. Mindig megvár, ha éjszaka

jövök haza. És amíg Kristóf otthon lakott nálunk, ő is várt. Ott bóbiskoltak együtt... Mikor a ház elé érkezem, mindig fölnevezek az ablakra, látom, ég a villany. Ez nagyon jó, meleg érzés.

– *Ha teljesülne három kívánságod, mit kérnél?*

– Nagyon hiszek abban, hogy épeszű világ vár ránk, és, hogy méltatlan gondoktól mentes életet élhetünk mindannyian. Hogy az élet biztonságosan és rendezetten halad majd. Szeretnék hinni abban, kívánom, hiszek abban, hogy a kultúrának ebben megfelelő szerepe lehet, lesz. S hogy látni fogják, tudni fogják, akiknek erről döntenie kell, hogy Finnországban, Írországban, Dél-Koreában és így tovább, a gazdasági fejlődésnek micsoda fontos előzménye és együttjárója volt a kultúra fejlesztése. De hát ennél egyszerűbben is, meg átfogóbban is; nagyon bízom abban, szeretném, hogy mindenki, akit szeretek meg becsülök, boldoguljon, hogy teljes életet éljen, egészségben, gondoktól mentesen. És hát a gyerekeknek kívánok minden jót. Meg a családjának. Én szoktam az időben nagyon előre gondolni, szeretném, hogy sok-sok generáció múlva is minden rendben legyen a családomban. Én ugyan ezekben a képekben már nem vagyok benne – de szeretném, ha nekik jó lenne.

– *Magadnak semmit se kívánsz?*

– Elég erő kéne, ahhoz, amit majd még végig kell csinálnom ebben az életben. Szeretnék még dolgozni, hasznosan. A családomért is. Az egészségem – hát az egy külön történet, mondjuk, bizakodom az orvostudomány fejlődésében. De mindenképpen Kristófnak és az övéinek kívánnék minden jót inkább...

(Lejár a magnó, betelik a szalag. Még néhány mondat, most először hosszú ismeretségünk alatt az életünk ríméléseiről, amúgy privátin. Aztán újra a munka, főként a teendők, majd elbúcsúzunk.)

S ahogy elválunk, arra gondolok, legalább az utolsó mondatok váljanak valóra...

Legyen ereje Kovácsné Bíró Ágnesnek mindazt véghez vinni, ami még rá vár. Fejlődjön gyorsan az orvostudomány.

És a számomra ismeretlen ismerős Kristóf leszármazottai boldogan, egészségben, kultúránkat tovább ápolva élhessenek a XXX. században is.)

